

Upam, da se mi je posrečilo
ustvariti to, kar je potrebno,
da ostane za človekom dober
spomin. Več pač ne moreš
doseči v življenju!«

*Kratek opis življenjske poti in (plezalnega)
življenja Mire Marko Debelak Deržaj s
poudarkom na plezanje v Direktni smeri v
Špiku in nesreči v Triglavu ter seznamom
njenih tur*

**„I hope I was lucky enough to create what is necessary
to leave behind a good memory. You can't achieve more
in life!“**

*A brief description of the life path and (climbing) life of Mira Marko
Debelak Deržaj with an emphasis on climbing in the Direct Route in
Špik and the accident in Triglav and a list of her tours*

Julija Šuligoj, Peter Mikša

IZVLEČEK

Mira Marko Debelak – Deržaj (1904–1948) je bila izjemna alpinistka, ki je s svojimi dosežki pomembno zaznamovala slovenski alpinizem. Njen izjemen vzpon v navidezno nepreplezljivi severni steni Špika, podvig, ki ga je leta 1926 opravila s Stankom Tominškom, je po kritičnem obdobju ponovno oživil slovenski alpinizem. Kot članica TK Skala je z različnimi soplezalci plezala v slovenskih Alpah in sosedstvu. Kljub oviram, med katerimi je bila skoraj tragična nesreča na Triglavu, je Mira Marko s predanostjo in odločnostjo utrdila svoj položaj med elitnimi alpinisti svojega časa.

V članku predstaviva alpinistično življenje Debelak, ture, ki jih je opravila, in smeri, ki jih je preplezala. Poudarek je na uspehu v severni steni Špika ter na nesreči Eda Deržaja, ko sta skušala preplezati prvenstveno smer v Triglavu. Pri slednji preučiva poročanje slovenskih časnikov o nesreči, razpravo o strmi turistiki, ki se je ob tem razvila, in epilog na sodišču.

Ključne besede:

alpinizem, gornišтво, Mira Marko Debelak, Špik, Triglav.

ABSTRACT

Mira Marko Debelak-Deržaj (1904–1948) was an exceptional mountaineer who left a significant impact on Slovenian mountaineering through her remarkable achievements. Her extraordinary ascent of the seemingly unclimbable north face of Špik, which she accomplished in 1926 with Stanko Tominšek, revitalized Slovenian alpinism during a critical period. As a member of the TK Skala, she embarked on numerous climbing expeditions in the Slovenian Alps and beyond, overcoming various challenges along the way. Despite facing a near-tragic accident on Triglav, Mira Marko's unwavering dedication and determination solidified her position among the elite alpinists of her time.

The article delves into the mountaineering journey of Debelak, documenting the tours she completed and the routes she conquered. Special emphasis is given to her triumph on the north face of Špik and the unfortunate accident involving Edo Deržaj while attempting the first route on Triglav. Furthermore, the article explores the media coverage of the accident by Slovenian newspapers, the ensuing discourse on alpinism, and the subsequent legal proceedings.

Keywords:

alpinism, mountaineering, Mira Marko Debelak, Špik, Triglav.

UVOD

Mira Marko¹ Debelak – Deržaj (1904–1948) nedvomno sodi med največje ženske alpinistke svojega časa v svetovnem merilu in je za zgodovino in razvoj slovenskega alpinizma nasploh, ne le ženskega, izjemno pomembna. S svojim skoraj neverjetnim vzponom prek strme, skoraj kilometrske severne stene Špika, tisti čas na videz nepreplezljivega zidu, je močno spodbudila razvoj takrat zaradi nesreče glavnega ideologa slovenskega alpinizma Klementa Juga² (leta 1924 v Triglavu, zastalega alpinizma v slovenskih gorah. Veliko delo pa je opravila tudi v našem kulturnem alpinizmu).

Turistovskemu klubu Skala – TK Skala oz. TKS (prvi plezalni/alpinistični klub na Slovenskem)³ se je pridružila že v letu njegovega nastanka – leta 1921, stara komaj dobrih šestnajst let.⁴ Kmalu je začela plezati v navezi z različnimi skalaši, hitro se je lotila težavnejših podvigov, vse do omejenega vzpona v severni steni Špika, ki sta ga s soplezalcem Stankom Tominškom opravila leta 1926. Danes imenovana Direktna smer v Špiku velja za njen življenjski podvig, saj je devetstometerska prvenstvena smer imela velik odmev doma in v tujini. Stena je veljala za enega večjih pro-

1 Vzdevek Marko se je je prijel že zgodaj, v literaturi je vedno Mira Marko, v gornjskih krogih pogosto samo Marko. Matjaž Deržaj je zgodovinarici dr. Ireni Selišnik v intervjuju (v Ljubljani, 30. aprila 2004 – prepis hrani P.M.) glede tega povedal sledeče: »So ji rekli, ti nisi Mira ampak Marko, ker je bila tako nemirna.« Več o tem na naslednji strani pri opombi 9.

2 Dr. Klement Jug (1898–1924), sistematični in najaktivnejši plezalec v prvem obdobju Skale, ki je s svojo alpinistično miselnostjo in plezalskimi dejanji najmočnejše zaznamoval njen razvoj. Jug je leta 1922 s svojim prihodom med skalaše ustvaril prvo jasno alpinistično ideologijo. Bil je prvi, ki je začel načrtno plezati tudi prvenstvene smeri in za drenovci prvi med slovenskimi alpinisti uporabljal sicer primitivne kline, ki jih je tudi sam izdeloval. 11. avgusta 1924 se je smrtno ponesrečil med solo prvenstvenim vzponom prek zahodnega dela Triglavske severne stene, »desno od ledenega žleba«. Njegovo smer sta leta 1930 preplezala Pavla Jesih in Milan Gostiša in danes nosi ime Jugov steber. Vzpon, če bi uspel, bi bil njegov najtežji in šele tretji v mogočni Triglavski severni steni. Vir: Mikša, Peter in Elizabeta Gradnik. *Trden kakor skala. Kratka zgodovina Turistovskega kluba Skala*. Ljubljana: Planinska zveza Slovenije, 2017.

3 Več o TKS si lahko preberete v: Mikša, Peter. »Od Turistovskega do Alpinističnega kluba Skala (1921–1941).« V: *Kvišku kakor skala vodi naša pot : ob stoletnici nastanka turistovskega kluba Skala*, ur. Mikša, Peter, et al, 9–27. Ljubljana: Združenje za promocijo kulturne dediščine, raziskav in novih tehnologij – Retrospektive, 2021. ; Mikša in Gradnik, *Trden kakor skala*..

4 Glede točnega datiranja pristopa je več nasprotujočih si podatkov npr. : Pogovor z Matjažem Deržajem Alpinistični razgledi, 69; Kajželj, Mirko. "Odlomki iz nezapisanih analov." *Planinski vestnik* 79/5 (1979), 300, prav tako ni navedena med ustanovnimi in prvimi člani (Mikša in Gradnik, *Trden kakor skala*.)

blemov (Vzhodnih) Alp. V njej je npr. večkrat poskušal tudi znan dolomitski plezalec, cortinški gorski vodnik Angelo Dibona, a mu ni uspelo. Mira je ves čas plezala kot prva v navezi, kar jo postavlja med najboljše alpinistke medvojnega obdobja v svetovnem merilu. Vredno je poudariti tudi, da je Mira Marko v celotni smeri le štirikrat zabila klin.

Poglejmo si malo bolj podrobno življenjsko pot in plezalne dosežke po postavi drobne, a po dejanjih velike Mire Marko. Rodila se je 26. decembra leta 1904 v Sarajevu (danes Bosna in Hercegovina) očetu Janku Debelaku iz Malih Roden pri Rogaški Slatini, pravniku in prvem ravnatelju slovenskega Poštnege in brzojavnega ravnateljstva v novonastali Kraljevini SHS ter Tržačanki Marija Debelak, rojeni Kramar.⁵ Prva leta svojega življenja je zaradi očetove službe preživela v Sarajevu in Zadru, po letu 1905 pa se je z družino preselila v Ljubljano. V ljubljanski Mladiki je končala višjo dekliško šolo, študij pa je nadaljevala na Likovni akademiji v Zagrebu, vendar se slikarstvu ni intenzivno posvečala, razen ob koncu življenja, ko je za ljubljansko Agronomsko fakulteto risala anatomske učne risbe. Krajše obdobje je bila poročena z Božom Pibernikom, vendar je dekliški priimek Debelak obdržala in se podpisovala kot Mira Pibernik Debelak.⁶ Leta 1933 ji je bila uradno dovoljena sprememba priimka iz Pibernik nazaj v Debelak. Ponovno se je poročila leta 1938, in sicer z alpinistom Edom Deržajem. Vzdevek Marko se je je prijel že zgodaj, v literaturi se jo omenja vedno kot Mira Marko, v gorniških krogih pogosto samo Marko.⁷ Vzdevek se je je držal še iz šolskih dni. Kot fantje je plezala, kjer se je dalo, po drevesih, robovih cerkvenega obzidja in ograjah.⁸ Nekrolog ob njeni smrti je dr. Josip Tominšek naslovil »Tovariš Mira Marko« in takoj v prvih vrsticah pojasnil, zakaj se je odločil za moško obliko:

5 Pirš Maja in Peter Mikša. »Zakladi matičnih knjig. Janko Debelak in Malid Roden.« *Rogaške novice*, št1304, 19. november 2021, 10.

6 Neobjavljen intervju z Matjažem Deržajem, 30.4.2004, Irena Selišnik.

7 Mikša, Peter in Petra Krasnič. »*Debelak Deržaj, Mira (1904–1948)*.« Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1024550/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (dostop: avgust 2023).

8 Štular, Natalija. *Mala kraljica velikih sten. Mira Marko Debelak-Deržaj : (26. december 1904, Sarajevo – 27. september 1948, Ljubljana) : alpinistka, smučarka, publicistka, predavateljica, zbirateljica zgodovinskega in etnografskega gradiva, slikarka*. Jesenice: Gornjesavski muzej, enota Slovenski planinski muzej, 2022, 17.

»Tovariš? Mari ne tovarišica?« bi se vprašali. V resnici pa je bila dvoživka, v omejeno ženskih stvareh prava ženska in žena, v planinskem udejstvovanju pa kar možata, kos moškemu, a vendar z ženskim nagonom podpiranja, naslombe, kaj pada v polni in očitni meri le v razmerju do enega, edinega, do Edota. Svojo žensko podzavestnost je načelno do zadnjih let prikrivala in zatajevala; zato je najraje slišala na moško ime »Marko« ter ob pozivu in potrebi tovarštva v planinstvu je bila odločno moški tovariš, ne le ženska, mehka tovarišica, nekako družica.⁹

Njena prva resnejša gorska tura je bil Stol leta 1922, naslednjega leta pa je prečila Julijske Alpe in bila prvič na Triglavu.¹⁰ Februarja leta 1924 je izvedla prvo smučarsko turo iz Kamnika na Kriško planino in nazaj¹¹ ter prvo alpinistično plezalno turo na Rjavino.¹² Med njene najvidnejše dosežke sodita prvenstvena vzpona v severni steni Špika (danes imenovana Direktna smer v Špiku) leta 1926 s soplezalcem Stanetom Tominškom,¹³ in Slovenska smer v severovzhodni steni Ben Nevisa na Škotskem, ki jo je leta 1934 preplezala skupaj z Edom Deržajem.¹⁴ Preplezala je še precej drugih prvenstvenih smeri, skupno petindvajset, npr. leta 1928 v Kanjavcu,¹⁵ leta 1929 Mangartu,¹⁶ leta 1931 v Špiku,¹⁷ leta 1932 pa v Veliki Mojstrovki in Višu.¹⁸ Plezala je tudi v Kamniško–Savinjskih Alpah, v Zahodnih Julijcih, Karnijskih Alpah in Dolomitih. Leta 1929 je bila prvič v Karniji, kjer je prav tako nanižala nekaj prvenstvenih smeri in bila med prvimi pristopniki na vrhove.¹⁹ Morda je bila celo prva oseba, ki se je na vrh gore Punta Mantica (2510

9 Tominšek, Jos. »Tovariš Mira Marko.« *Planinski vestnik* 49/5 (1949), 40.

10 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936,« 1.

11 Prav tam, 4.

12 Prav tam, 5.

13 Prav tam, 21.

14 Mikša, Peter in Urban Golob. *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana, 2013, 40; SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936,« 58.

15 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936,« 34.

16 Prav tam, 35.

17 Prav tam, 43.

18 Prav tam, 48.

19 Prav tam, 36.

m) povzpela prek južne stene;²⁰ 1895 se je na vrh vzel Conte Mantica, ni pa znano, prek katere stene.²¹ Leta 1930 je stala na svojem prvem tritisočaku, Monte Antelao.²² Vzpone in preplezane smeri je natančno beležila v svojem alpinističnem dnevniku. Po njej je poimenovanih več smeri – npr. prvenstvena Smer Debelakove iz leta 1932, ki jo je skupaj z Edom Deržajem, Sergejem Černivcem in Živkom Šumerjem preplezala v severni steni Velike Mojstrovke v Julijskih Alpah in Smer Debelakove v zahodni steni Ojstrice v Kamniško-Savinjskih Alpah, ki jo je sama prva preplezala leta 1926.²³ Skupno je opravila približno sto alpinističnih vzponov in mnoge pohodne ter smučarske ture.²⁴ Leta 1930 je zaradi svojih plezalnih dejanj postala članica elitnega avstrijskega alpinističnega kluba Österreichische Alpenklub.

Mira Marko je v svojem življenju plezala z različnimi soplezalci, večinoma skalaši. V gore je začela zahajati z bratrancem Mirkom Kramarjem in z njim opravila svoje prve pohodne gorske ture. Pri kasnejših resnejših plezalnih podvigih se Kramar ne pojavlja več, je pa bil prisoten pri pohodniških turah, na primer pri zimskem vzponu na Konja (ki je bil, mimogrede, prav tako prvenstven).²⁵ Spremil in obiskal jo je tudi na planini Govnač, kjer je iskala mir za rehabilitacijo po operaciji leta 1928.²⁶ V gore je zahajala tudi z Mirkom Pibernikom, s katerim je bila nato nekaj časa tudi poročena.²⁷ Kot je razvidno iz njenega dnevnika, kamor je vestno zapisovala tudi, s kom je bila udeležena, in tudi, kako se je na isto vrv navezala tudi z Antonom (Tonetom) Guerro, Slavkom Prevcom, Jožo Čopom, Sergijem Černivcem, Živkom Šumerjem, Stankom Hudnikom, Lojzetom de Reggijem in Stankom

20 Prav tam, 36.

21 Spalti di Toro – Monfalconi.

22 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936,« 37.

23 Mikša in Krasnič, *Debelak Deržaj, Mira (1904–1948)*.

24 Seznam opravljenih tur v prilogi narejen po alpinističnem dnevniku Mire Marko Debelak, ki ga hrani Slovenski planinski muzej Mojstrana.

25 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922–1936,« 39.

26 Prav tam, 33.

27 Mikša in Krasnič, *Debelak Deržaj, Mira (1904–1948)*. Njen sin Matjaž Deržaj je v pogovoru z dr. Ireno Selišnik rekel, da je šlo bolj za dogovorjeno poroko s strani njenega očeta dr. Janka Debelaka (v Ljubljani, 30. aprila 2004 – prepis hrani P.M.).

Tominškom.²⁸ Velikokrat se pojavi vprašanje, ali je, glede na to, da sta si bili s Pavlo Jesih po zmožnostih blizu in sta izstopali kot slovenski ženski plezalki, plezala tudi z njo. Na seznamu Mirinih opravljenih plezalnih tur se Pavlino ime pojavi nekajkrat. Z drugimi Skalaši sta na primer opravili turo iz Vrat, za Cmirom, do Staničeve koče, mimo Kredarice do Mojstrane.²⁹ Skalaši so prav tako imeli navado praznike slaviti skupaj v objemu gora, v planinskih ali lovskih kočah. Božič 1926 je »velika družba«, kot jo sama imenuje in imen ne našteva, na primer praznovali v lovski koči v Martuljku. Na fotografijah je mogoče prepoznati nekatere znane obraze alpinističnega sveta, med drugim tudi Mirinega in Pavlinega, ki se družno smehljata ob igranju kitare.³⁰ Skupaj, v družbi Guerre in Tominška, sta preplezali novo varianto Nemške smeri v Triglavski severni steni skozi Okno³¹.

Največ, v resnici večino svojega življenja, pa je plezala s sopotnikom v življenju in v steni, Edom Deržajem. Prvič sta se videla v Martuljku avgusta 1926, ko ji je odpadla tura zaradi dežja.³² Prvič sta skupaj plezala že naslednji mesec. V alpinističnem dnevniku je opazen vidni prelom, saj je navedla: »Ture Marko in Edo. Od septembra 1926 so vse ture skupne in navedla v oklepaju le druge spremljevalce. Kjer ni drugih imen sem turo izvedla sama z Edom.«³³

DIREKTNA V ŠPIKU / »TAKO SVA OSVOJILA ŠPIK NAMA IN NAM.«³⁴

Mogočna severa stena Špika, ki »kot osrednja figura ponosno obvladuje neprekosljivo panoramo Martuljka«,³⁵ je videti na prvi pogled nepreplezljiva.

28 Različne smeri z različnimi soplezalci, za podrobnejše informacije glej seznam njenih tur v prilogi.

29 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922–1936«, 27.

30 Prav tam, 25.

31 Prav tam, 13.

32 Prav tam.

33 Prav tam, 22.

34 Mira Marko. »Severna stena Špika (2472 m) – premagana.« *Planinski vestnik* 26/12 (1926), 276.

35 Mihelič, Tine in Rudi Zaman. *Slovenske stene: sto najlepših plezalnih vzponov*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987, 204.

Devetsto metrska zelo izpostavljena (strma) stena je odigrala ključno vlogo v zgodovini slovenskega alpinizma.³⁶ Še več: pri vseh štirih smereh, preplezanih v medvojnem obdobju, so sodelovale ženske!³⁷ Od tega se Mirino ime pojavi celo dvakrat: pri sloviti *Direktni smeri* in pri smeri *Debelak – Deržaj – Šumer*, ki jo je preplezala leta 1931.³⁸

Direktna smer teče v skorajda ravni črti proti vrhu Špika in še danes plezalcem predstavlja izziv zaradi svoje dolžine (900 m) in izpostavljenosti. Stavek »kdor se torej prvič odpravlja v Špik, naj se z vso resnostjo vpraša, ali mu je dorasel,« govori sam zase.³⁹ Smer je bila življenjsko delo Debelak in zagotovo najpomembnejša smer, ki jo je preplezala, saj se je s tem uspehom zavihtela v vrh evropske alpinistične elite – in ne le z ženskega vidika. Smer nosi oceno V+ in je prva preplezana smer te težavnostne stopnje pri nas.⁴⁰ Še danes alpinistom predstavlja izziv posebne vrste, ob nastanku pa je bila ena izmed najzahtevnejših smeri v celotnih Alpah.

Impozantna severna stena Špika je bila v dvajsetih letih precej oblegana, vendar je še vedno čakala na prvo navezo, ki se ji bo uspelo povzpeti čeznjo. Leta 1924 sta se je lotila Angelo Dibona in njegova klientka Ana Escher,⁴¹ ki sta želela streti ta težak oreh. Zaman. Pri vršni vertikali sta obupala in prešla do severozahodnega raza na zahodni greben. Stena je zavrnila tudi Alojza de Reggija in Eda Deržaja; ustaviti sta se morala pri previsu na sredini stene.

36 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 35.

37 Arih, Miha; Jelenc Aleš; Jelenc Anda in Korenini Drago Anda Jelenc in Drago Korenini. »Severno vzhodni raz.« Dosegljivo na: <https://www.slovenskestene.si/smer/severno-vzhodni-raz/> (dostop: julij 2023).

Skalaška smer, Pavla Jesih in Jože Lipovec 18.–21.07.1931. Mihelič in Zaman, *Slovenske stene*, 144.

Debelak – Deržaj – Šumer, Mira Marko Debelak, Edo Deržaj in Živko Šumer, 04. – 05.07.1931. Mihelič in Zaman, *Slovenske stene*, 148.

Direktna smer, Mira Marko Debelak in Stane Tominšek, 05.–06.09.1926. Mihelič in Zaman, *Slovenske stene*, 148.

38 Mihelič in Zaman, *Slovenske stene*, 148.

39 Prav tam, 204.

40 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 35.

41 Rojena v Tržiču 11. novembra 1894 znanemu tržaškemu tovarnarju Edmundu Glanzmannu in Carolini Bazzoni.

Takrat 22-letna Mira Marko se je 5. septembra 1926 podala pod steno skupaj s Stankom Tominškom in Jožo Čopom. Slednji se je kmalu po začetku plezanja vrnil, ker je bil bolan (vnetje slepiča). Debelak in Tominšek sta plezala do večera, nato pa sta si uredila bivač. Naslednjega jutra sta nadaljevala. V članku, ki ga je Debelak po uspehu napisala za *Planinski vestnik*, lahko beremo o vseh težavnih mestih, ki so si kar sledila v steni. Ko sta priplezala do velike zajede, sta spoznala, da so »vse okoliščine /.../ jasno kazale, da se začne boj za „biti ali ne biti“. Klinov sva imela premalo s seboj, da bi se lahko sigurno vrnila preko stene – sploh pa o umiku ni bilo govora, ker smo steno naskočili z namenom, da moramo najti prehod, če smo tudi tri dni v nji.«⁴² Iz smeri sta izplezala ob četrti ure popoldne 6. septembra. »Krog in krog so se podile goste megle, le Špikova glava je bila čista, ožarjena od zahajajočega solnca. /.../ Tako sva osvojila Špik nama in nam.«⁴³

Slika 1: Severna stena Špika
Foto: Aleš Zdešar

42 Mira Marko, »Severna stena Špika (2472 m) – premagana.« 273.

43 Prav tam, 276.

NESREČA V TRIGLAVU

Miro Marko danes najpogosteje povežemo z njeno mojstrovino v Špiku, zanimivo pa je, da jo je osebno najbolj zaznamovala smer, ki je ni preplezala. Govora je o Skalaški smeri v Triglavu, zaradi katere je bila z Edom Držajem izključena iz TKS, vpeta v večletne tožbe in pravdanja in je bila povod tudi za debate o strmi turistiki in njeni smotrnosti.⁴⁴ Ta skorajšnja tragedija pa je bila tudi povod za njeno novo življenjsko partnerstvo. Poglejmo si zgodbo podrobneje.

Najbolj oblegana smer v Steni v medvojnem obdobju je bila kombinacija Skalaške (glej sliko 2, označba V 10b) in Gorenjske (glej sliko 2, označba V 10a) po levem razu Triglavskega oziroma Osrednjega stebra – kar danes v celoti poimenujemo Skalaška z Ladjo; to sta bili četrta in peta smer v Steni in celostno gledano druga v osrednjem delu.⁴⁵ Poskusi preplezati vso linijo so trajali tri leta. Smer naj bi obrnila petnajst navez, preden sta jo dokončala Pavla Jesih in Milan Gostiša leta 1929. Najprej so Joža Čop, Miha Potočnik in Stane Tominšek leta 1928 splezali zgornji del stebra in ga imenovali Gorenjska. Tako je na preboj čakal še spodnji del. Junija leta 1927 je v nagledano linijo vstopil znani nemški alpinist z Dunaja Roman Szalay in na ključnem mestu na začetku smeri padel 15 metrov.⁴⁶ Začetek julija sta poskusila Mira Marko Debelak in Edo Deržaj. Deržaj je na istem mestu padel 25 metrov zaradi odlomljenega klina. Čez štirinajst dni je Szalay spet vstopil in spet padel na istem mestu. Naslednje leto, 1928, je Jesih splezala čez ključno mesto, a sta se z Gostišo zaradi dežja obrnila. Leta 1929 je v Vrata spet prišel Szalay z novim soplezalcem, znanim Karlom Prusikom, prav tako Dunajčanom. Salay je o svojem načrtu pisal »svojim ljubljanskim prijateljem«, zato sta ju Jesih in Gostiša za en dan prehitela; smer sta preplezala med 9. in 14. avgustom leta 1929. Szalay in Prusik sta tako vsto-

44 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 44.

45 Lovšin, Evgen. V *Triglavu in v njegovi soseščini. Planinske študije in doživetja*. Ljubljana, 1944, 270.

46 Prav tam, 273.

pila v Steno bolj desno in preplezala današnjo Prusik-Szalayevo smer (glej sliko 2, označba V 12).⁴⁷

Slika 2: Severna stena Triglava. Slovenska smer V 8, Nemška smer V 9a, Varianta skozi Okno (Debelak, Jesih, Guerra, Tominšek) V 9d, Gorenjska smer V 10a, Skalaška smer V 10b, Prusik-Szalay (zapadni raz Triglava) V 12. Vir: Kajzelj, Naš alpinizem, 176-177.

5. julija sta v steno, da preplezata novo smer, torej vstopila Debelak in Deržaj. Težavnega mesta se je kot prvi lotil Deržaj. Ker je potreboval stop za nogo, da bi lahko dosegel naslednji oprimek nad sabo, je zabil klin. Ko pa je nanj stopil oz. ga obremenil, se je zgodila nesreča. Opis padca je Mira Marko šele leta 1930 objavila v knjigi Henrika Tume *Pomen in razvoj alpinizma*. Tisti znani odlomek je:

⁴⁷ Bjelčevič, Aleksander. »Zgodovina plezanja v Triglavski severni steni.« V: *Zgodovina slovenskega alpinizma*, ur. Peter Mikša in Urban Golob. Ljubljana: Friko, Mikša in partnerji, 2013, 30.

Povila sem vrv v kolobarje, da bi se pri plezanju ne zamotavala, ko zaslišim nad seboj žvenket kovine in zamolkel krik. Pogledam kvišku in vidim, da se Deržaj lovi po zraku. Prvi trenutek sem odrevenela in instinktivno povlekla vrv k sebi, da skrajšam padec. Deržaj se je takoj po par metrih padca prevesnil vznak. Brado je tiščal v prsi, noge je imel skrčene, le roke so krilile po zraku, široko odprte oči brez izraza.⁴⁸

Debelak se je hitro zavedala nevarnosti in reagirala: *»Ko je bil že pod menoj, sem se bliskoma streznila in presodila položaj. Videla sem, da prvi sunek tudi mene potegne v globočino. Z desno roko sem spustila vrv ter se krčevito oprijela prijemka v duplinici (na stojšču ni imela klina, op.a.). Istočasno sem čutila, kako mi vrv žge dlan in prste leve roke, a izpustiti nisem smela.«*⁴⁹ Sreča v nesreči je bila, da je Deržaj padel na polico, ki je zadržala silo padca, nato pa padel v prepad in obvisel na vrvi. V opisu nadaljuje:

Sledila je večnost. Tovariša nisem klicala, saj je bil mrtev, razmesarjen! Na robu grede se je svetila velika mlaka krvi /.../ Razveži voz! in rešena boš! pravi mi pritajen glas. Ne, ne, skupaj v steno, skupaj v smrt! /.../ in moj Bog, vrv se je premaknila! ,Edo! Edo! Živiš? Edo, najdi stop, ne morem več držati /.../. Na robu grede se prikažeta dve s krvjo opipani roki, nato – glava. Moj Bog, je li to tovariš, ta rdeča gmota krvi in mesa? Zatisnila sem oči. Le s silo sem se obvladala, da nisem zakričala. Tovariš se je vzpel na gredo in na nji obležal nezavesten /.../, Edo!⁵⁰,

Deržaja naj bi po poročanju enega izmed časnikov *»našla rešilna ekspedicija visečega v prepadu med nebom in zemljo.«*⁵¹ V resnici se je Debelak zavedala, da pomoč ne bo prišla, če pa že, pa bo za ponesrečenca prepozno, se je odločila, da morata sestopiti sama. Za to je bila potrebna dobršna mera poguma. Nje ni varoval nihče; zdrs bi pomenil gotovo smrt. Poleg fizičnih naporov in pridobljenih poškodb (ob padcu jo je sunek

48 Tuma, Henrik. *Pomen in razvoj alpinizma*. Ljubljana: Turistični klub Skala, 1930, 180..

49 Prav tam.

50 Prav tam, 181.

51 »18 ur v smrtni nevarnosti nad prepadom.« *Slovenski narod*, 8. julij 1927, 1.

upognil v pasu, vrv ji je ožgala levo roko in prste, s katero je držala vrv) in izredne koncentracije jo je ves čas skrbelo in je bila v strahu za tovariša. Mira je takoj po nesreči začela klicati na pomoč, vendar zaman. Iz smeri Luknje se ji je oglasila obmejna straža češ »pa šta, nemoj da vičeš!«⁵² po pomoč pa se niso odpravili. Ko se jima je uspelo s težavo spustiti na snežišče pod steno, se ji je oglasil oskrbnik Jože Torkar in uspela mu je pojasniti, kaj se je zgodilo. Ta je za pomoč prosil nekega nemškega plezalca, ki je tistega dne plezal na tem področju. Ko je prišel do njiju, ji je povedal, da je slišal njene klice že od dopoldneva, vendar pa jih ni razumel, ker je klicala v slovenščini. Planinci so mu povedali, kaj kliče, in šel je obvestit Torkarja v Aljažev dom, od koder so tudi poklicali reševalno postajo SPD v Mojstrani.

Kmalu sta ju dosegla Mirin bratranec Mirko Kramar in Milan Gostiša. Ob pomoči štirih reševalcev iz Mojstrane so Eda naložili na nosila in hodili po gredi proti poti, ki vodi na Triglav čez Prag. Ker jim je zmanjkalo sveč, so morali bivakirati do naslednjega jutra, ko so do njih prispeli nekateri skalaši (tudi Pavla Jesih in Jože Čop). Spustili so se do razpotja Prag–Luknja, kjer jih je že čakal dr. Šlajmer⁵³ in mu oskrbel štiri rane na glavi. Poškodovana je imel tudi pleča in opraskane roke in noge.⁵⁴ V Aljažev dom so prispeli ob 9. uri dopoldne; od vstopa v steno je preteklo 28 ur.⁵⁵ Z Dovjega so ga z vlakom prepeljali v Ljubljano, kjer ga je prevzelo reševalno vozilo, ki ga je odpeljalo v sanatorij Leonišče.⁵⁶

Naporno reševanje je torej potekalo do naslednjega jutra. Že istega dne pa je o nesreči prvi poročal časnik Jutro s sicer zelo skopimi informacijami

52 Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, 182.

53 Dr. Edvard Šlajmer (1864–1935) je bil pionir slovenske moderne kirurgije, ki je v slovensko medicino uvedel mnoge novosti, na primer asepso, lumbalno in lokalno anestezijo, rentgen, organiziral sodobno kirurško službo in zasnoval operacijsko sobo. Poleg tega je pomemben njegov prispevek k reševanju ponesrečencev v gorah. Z njegovo (finančno) spodbudo je bila leta 1912 ustanovljena gorsko reševalno službo Slovenskega planinskega društva. V Vratih, v bližini Aljaževega doma, še danes obstaja Šlajmerjev dom, ki je prenovljena Šlajmerjeva planinska vila. V: Malešič, France, Zvonka Zupanič Slavec. »Zdravnik dr. Edo Šlajmer in reševanje v gorah.« *Isis: glasilo Zdravniške zbornice Slovenije* 23/12 (2014), 42–44.

54 Malešič, France. *Spomin in opomin gora: kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica: Didakta, 2005, 124.

55 Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, 179–188.

56 »Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom.« *Jutro*, 7. julij 1927, 3.

in vprašujoč se, ali je Deržaj nesrečo sploh preživel.⁵⁷ V naslednjih dneh so o nesreči poročali še ostali vidnejši slovenski časniki.⁵⁸ Poročevalec Slovenca je napačno poročal, da se je »Deržaj v severni triglavski steni ubil«.⁵⁹ Dobili naj bi »telefonično sporočilo z Jesenic.«⁶⁰ Sicer ni znano, kdo naj bi jim to sporočil. Debelak je namreč novico sporočila prek telefonskega sporočila iz Mojstrane, v Ljubljano naj bi bila poslana tudi brzojavka.⁶¹ Slovenec naslednji dan poroča, da telefonski klic ni odgovarjal resnici in da je Deržaj le težje poškodovan.⁶² Prve novice so še polne ugibanj o dejanskem poteku nesreče in reševanja. Časnika Jutro in Narodni dnevnik 7. julija prva prisesta podroben potek plezanja, nesreče in reševanja, podatke pa sta črpala očitno tudi iz udeležencev reševalne akcije, saj se dogajanje sklada z njenim kasnejšim poročanjem o nesreči. Nekaj je tudi napačnega poročanja; najprej dejstvo o Deržajevi smrti, brati pa je mogoče tudi o tem, da se je Debelak sama vrnila v dolino, kjer je poiskala pomoč.⁶³

Članki o nesreči prinašajo priznavanje vloge Debelak pri reševanju soplezalca: »drzna plezalka«,⁶⁴ »neustrašna Mira Pibernikova«⁶⁵. Večkrat je

57 »Prva planinska nesreča v triglavskem pogorju.« *Jutro*, 5. julij 1927, 3.

58 »Nesreča v triglavskem pogorju.« *Narodni dnevnik*, 6. julij 1927, 3;

»Smrtna nesreča na triglavskem pogorju.« *Slovenec*, 6. julij 1927, 4.

»K nesreči v triglavskem pogorju,« 3.

»Na Triglavu ponesrečil,« 3.

»Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom,« 3.

»Planinska nesreča na Triglavu.« *Slovenski narod*, 7. julij 1927, 1.

»18 ur v smrtni nevarnosti nad prepadom,« 1.

»Na severni steni Triglava.« *Domoljub*, 14. julij 1927, 7.

59 »Smrtna nesreča na triglavskem pogorju.« *Slovenec*, 6. julij 1927, 4.

60 Prav tam.

61 »Prva planinska nesreča v triglavskem pogorju.« *Jutro*, 5. julij 1927, 3.; »Smrtna nesreča na triglavskem pogorju«, 4.

62 »K nesreči na Triglavskem pogorju.« *Slovenec*, 7. julij 1927, 4.

63 »Planinska nesreča na Triglavu,« 1.

64 »Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom,« 3.

65 »Smrtna nesreča na triglavskem pogorju,« 4.

poudarjeno, da je Mira »naša najboljša in najsmelejša plezalka „Marko“.«⁶⁶ Pisci ji »čestitajo /.../ k izjemnemu junaštvu«⁶⁷ in poudarjajo, kako je situacijo rešila »junaška požrtvovalnost njegove spremljevalke.«⁶⁸

Po drugi strani je na primer *Jutro* poročalo: »Le izredno srečnemu naključju se imata zahvaliti dva naša sedanja drzna turista in plezalca.«⁶⁹ V resnici ni šlo toliko za naključje kot za izredno preudarno in smotrno ravnanje. Že takoj, ko je zaslišala Deržajev krik, ko se mu je odlomil klin, je povlekla vrv, da jo je skrajšala in s tem tudi skrajšala padec soplezalca.⁷⁰ Opis, da je Debelak »v najtežjem položaju, s čudovito prisotnostjo duha in z nadčloveškim naporom ter s tisto spretnostjo, ki jo odlikuje pri vseh turah, rešila tovariša Edo Deržaja«,⁷¹ je realen sklep situacije.

POLEMIKE ZARADI NESREČE, IZKLJUČITEV IN TOŽBA

Kot že omenjeno, je nesreča prinesla polemike o smotrnosti alpinizma, kar se kaže tudi v poročanju o nesreči. Katoliško usmerjeni časniki bolj ali manj prikrito kritizirajo strmo turistiko in poudarjajo nevarnost te dejavnosti. Pisci navajajo smrtne žrtve v dotični steni (Jug, Topolovec)⁷². Bralci so lahko brali o »nevarni Severni steni sta jela plezati turista – kljub temu, da je zahtevala že več žrtev – v novi smeri, ki so jo smatrali dosedaj za nepristopno. Stena je tako strma – mestoma je skoraj navpična, da sta morala turista, privezana na 30 metrov dolge vrvi, zabijati v njo kline.«⁷³ *Jutro*, neodvisen političen časnik, pa v svojem pisanju na primer ni kritiziral odločitve turistov za podajanje v strme stene, pač pa je celo priznaval, da »kdor še ni hodil po planinah, nima pojma, kako so vabljive in skrivnostno zapeljive. Kogar je prijela strast plezanja po nevarnih stenah in mu je parkrat uspelo doseči

66 »18 ur v smrtni nevarnosti nad prepadom,« 1.

67 »Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom,« 3.

68 »18 ur v smrtni nevarnosti nad prepadom,« 1.

69 »Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom,« 3.

70 Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, 180.

71 »Nezgoda v triglavski steni.« *Planinski vestnik* 27/8 (1927), 189. .

72 »Smrtna nesreča na triglavskem pogorju,« 4.

73 »K nesreči v triglavskem pogorju,« 3.

kraje, ki so navadnim zemljanom nedostopni, postane drzen planinski junak in kot tak prav lahko tudi žrtev svojega poguma.«⁷⁴

Mira je o dogodku napisala članek »v pouk in svarilo« in ga želela objaviti v *Planinskem vestniku*.⁷⁵ Tega je tudi napovedal takratni urednik Josip Tominšek: »Kako sta s srečnim junaštvom – ali z junaško srečo – za las preprečila tragičen konec te ture, bo zapisano prihodnjič.«⁷⁶ Vendar pa članek nikoli ni izšel. Tominšek ga je, kot pravi, pripravil in dal v tisk za deveto število tistega letnika, vendar pa so mu »v Ljubljani /.../ zabranili, da ni izšel.«⁷⁷ To je preprečil njegov brat, Fran Tominšek, predsednik Slovenskega planinskega društva (SPD). Pojasnjuje, da ga je izločil »češ da je neresničen in bi kvaril ugled planinskega društva, sploh pa, da se od vseh strani pojavlja odpor proti tej ženski in načinu njenega nastopa, tokrat posebno nasproti reševalcem.«⁷⁸

Kaj točno je Fran Tominšek mislil glede odnosa do reševalcev? V članku Debelak opisuje prihod reševalcev in res je posredno kritična do njihovega ravnanja. Piše, da so »došli brez kapljice vode ali žganja; tudi niso imeli svetiljk, vsa oprema je bila pičla. Na mojo prošnjo so prinesli nosilnico, ki so jo mislili pustiti pod steno.«⁷⁹ Poleg, po njenem mnenju, nezadostne opreme, se tudi ni strinjala s tem, da bi za odhod v dolino počakali, da se zdani. Na srečo je sama imela s sabo sveče in »to jih je potolažilo.«⁸⁰ Tu se njen pogled na situacijo razlikuje od pogleda reševalcev, verjetno tudi zato, ker je bila v situacijo bolj čustveno vpletena; ne nazadnje je šlo za stanje njenega soplezalca in partnerja. Še pred tem opisuje prihod »Dunajčana«, nemškega plezalca, ki je prišel do grede in jima pomagal pri spustu. Ko je Deržaj obnemogel in nezavesten obležal na gredi, ga je Debelak prosila,

74 »Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom,« 3.

75 »Nezgoda v triglavski steni,« 189.

76 »Opomba uredništva, Triglavske stene.« *Planinski vestnik* 27/8 (1927), 172.

Josip Tominšek je bil sicer stric Stanka Tominška, skalaša in večkratnega plezalnega partnerja Mire.

77 Tominšek, »Dr. Henrik Tuma: Pomen in razvoj alpinizma,« 28.

78 Tominšek, »Tovariš Mira Marko,« 42.

79 Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, 187.

80 Prav tam, 187.

naj mu položi glavo v svoje naročje, sama pa ga je pokrila s puloverjem. Dunajčan je komentiral, da bodo reševalci prišli šele ponoči in da bo do takrat ledeno mrzlo, Debelak pa je zabrusila, da mu bo dala svojo jakno.⁸¹ Morda se je kritikom tudi to zdelo neprimerno, saj jima je Dunajčan prišel na pomoč in bi morala Debelak izkazati več hvaležnosti. Vendar pa ne smemo pozabiti na vse psihične in fizične muke, ki jih je od nesreče prestala. Utrujenost je gotovo vplivala na njeno odrezavost. Tega se je tudi sama zavedla: »Zato sem koj pristavila, da sem njegova dolžnica in pripravljena za vsako protiuslugo.«⁸²

Članek torej ni izšel, poročanje v časopisju in debata o strmi turistikii pa je hitro eskalirala. *Debelak in Deržaj* sta bila namreč pripadnika elitnega kluba TK Skala, katere člani so na vrh gora plezali po vedno težjih smereh, ideal, ki so ga konservativni planinci starejše generacije zavračali. Josip Ciril Oblak na primer pojasnjuje, da

plezalstvo kot tako ne more biti nikaka specijelna panoga planinstva. Nimam načelno nič proti plezanju, dokler ne postane samemu sebi namen in dokler se ne izrodi v navadno — rekorderstvo, ki je Kugyju zoprno, — ker je s tem ponižano planinarstvo na nivo — navadnega športa. /.../ Človek, ki raje samo v stene ter oznanja svetu, da najde le tam vso lepoto, se mi zdi, kakor kipar, ki ne bi videl v idealno estetski podobi celega človeka, nego bi istega razparal ter nam kazal njegovo drobovje /.../ To je morda sicer zanimivo delo, toda to ni umetniško doživljanje /.../.⁸³

Tudi na urednika *Planinskega vestnika* so pritiskali, naj ne objavlja plezalnih člankov, saj da jih nihče ne bere. Verjetno pa ni šlo za to, da jih nihče ne bi bral, ampak da se je s temi članki širila miselnost na nek način konkurenčnega TK Skala, ki so jo »realni užitarji in romantični abstinenti« zavračali.⁸⁴ Josip Tominšek kasneje sicer poudarja, da je *Planinski vestnik* obja-

81 »Na, die werden erst mit der Nacht heraufkommen. Es wird mordskalt werden.« »Ich werde Ihnen meine Jacke geben!« Tuma, *Pomen in razvoj alpinizma*, 186.

82 Prav tam.

83 Ciril Oblak, Josip. »Poglavje o plezalstvu.« *Jutro*, 1. september 1927, 6.

84 Tominšek, »Tovariš Mira Marko«, 42.

vljal vse relevantne članke, tako bolj konservativno usmerjenih alpinistov starejše generacije kot mladih plezalcev, članov TK Skala in »bodo mogli poslušati glasovi obeh zvonov, če bodo blagoglasni; saj imata oba pravico do bitja.«⁸⁵ Pa vendarle članek Debelak ni bil objavljen. Vlogi kronista je bilo zadoščeno z objavo novice o nesreči in obljubi o daljšem poročanju akterke, do česar, kot smo videli, ni prišlo, ne v naslednji, ne v kateri od prihodnjih števil.⁸⁶ *Planinski vestnik* se je tako popolnoma distanciral od dogajanja, s čimer v resnici ni dal »pravice do bitja« nobeni od drugače mislečih strani, kaj šele obema. Opis padca je Miri Marko, kot smo omenili že zgoraj, šele leta 1930 objavil Henrik Tuma v *Pomenu* in razvoju alpinizma. »Kdo pa je zabrano inspiriral? Baš tisti, ki so zdaj poročilo – izdali.«⁸⁷ Tri leta po nesreči je omenjeno knjigo (in z njo Mirino poročilo) založil, zanimivo, Turistični klub Skala, iz katerega sta bila ob dogodku Miro in Eda izključena. Tominšek se sprašuje, ali želijo s tem »izraziti, da so svojo nekdanjo tovarišico rehabilitirali.«⁸⁸ Kasneje, leta 1973, je bil objavljen tudi v Kugyjevi knjigi *Pet stoletij Triglava*.

Da se Josip Tominšek z neobjavo ni strinjal, lahko beremo tudi v pismu bratu:

Mari Ljubljancani res hočete iz brezpomembne, v bistvu zelo omejene osebne zadeve napraviti afero, ki prisoja tej mladi planinki važnost in vplivnost, katere sigurno nima? Saj se vendar motite, ako mislite, da o njej vse govori, če o njej morda govori nekaj ožje prizadetih in številce brezposelnikov, ki živijo od šuštenja o škandalčkih! Mari je ona res tako vplivna, da naj se je naše planinsko društvo nekako boji? Bogme, da ne! In čimbolj zavlačujete likvidacijo spora, ki zares obstoji, tem slabše; potem bi res i širši krogi postali pozorni, dočim doslej o kako aferi niti ne sanjajo.⁸⁹

85 Prav tam, 43.

86 »Opomba uredništva, Triglavske stene«, 172.

87 Tominšek, »Dr. Henrik Tuma: Pomen in razvoj alpinizma«, 28.

88 Prav tam.

89 Tominšek, »Tovariš Mira Marko«, 43.

Vendar pa se situacija s tem, ko se članka ni objavilo, ni razrešila, temveč se je še dodatno . Ta padec je prinesel pravo tožbo. Zakaj? Poglejmo si razloge. Alojz Gšpan, novinar časopisa *Jutro*, je 22. avgusta 1927 v članku, naslovljenem *Izpod Triglavske stene* kritiziral poročanja ostalih časnikov, ki so prinesli »podrobne opise tega dogodka v stilu žurnalističnih senzacij polnih občudovanja, meditacij in povzdigovanja. Ljudje, ki ljubijo in požirajo senzacije – a gora ne poznajo – so pri tej priliki doživljali hedonska ugodja. Zlasti tkzv. emancipiranke so imele svoj velesojem.«⁹⁰ Poudarja, da »poročila o tem dogodku ne držijo popolnoma in da je zlasti pri navajanju daljave pada – po zanesljivem poročilu – narasla ta daljava od 5 na celih 50 metrov.«⁹¹ Katero je to zanesljivo poročilo, ki ga omenja, ni znano. Za konec doda še, da »priporočamo gospe Marko, da svoje prvotne izjave, ki so bile izpoevane najbrže v razburjenosti (sicer še dosti »stoično«), resnici na ljubo korigira.«⁹² Planine, kot pravi, namreč »niso kraj za senzacije, pa tudi ne pot po kateri pride človek najceneje do popularnosti in slave.«⁹³

Mira Marko ga je tožila zaradi neresničnega podajanja novic o nesreči in klevetanja. Pravda je bila tudi bolj med zagovornikoma – odvetnikoma vpletenih; na strani Mire Marko je bil alpinist Henrik Tuma, na Gšpanovi pa Josip Ciril Oblak, planinski funkcionar.⁹⁴ Mira Marko je Gšpana tožila, da je v svojih člankih škodoval njenemu dobremu imenu in ugledu. Gšpan je poleg že navedenih citatov iz spornega članka trdil, da tožiteljici dokaz resnice ni uspel, da se njene trditve ne ujemalo docela z realnostjo in da govori vsekakor to kočljivo mesto (v poročilu) o neresničnosti informatorja in naravnost kriči po razjasnitvi. »Naposled trdi toženec, da je plezalstvo tožiteljčine vrste neestetično in nesocialno, je planinsko kronometerstvo, ter pristavlja, da je proti igrakanju, neresnosti, častihlepnosti, srčni nekulturi itd. Zagnal kamen in da se je ta kamen dotaknil ravno tožiteljice /.../.« Gšpan se je opiral na različne priče, ki pa seveda niso bile priče dogodka. Tako sta se udarila še oba zagovornika, sicer oba ljubitelja gora, a z raz-

90 G. A., »Izpod Triglavske stene,« 6.

91 Prav tam.

92 Prav tam.

93 Prav tam.

94 Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 44–45.

ličnimi izhodišči do udejstvovanja v gorah: alpinist Henrik Tuma in planinec Josip Ciril Oblak. Prvi je trdil, da je turistika »najplemenitejši šport«, drugi pa, da je »nekaj vzvišenega«. Kot priča je nastopil tudi Stanko Tominšek, ki je z Miro leto prej preplezal zelo odmevno Direktno smer v Špiku, in se postavil v bran navedbam Debelak.⁹⁵ Končno je sodišče razsodilo v korist Mire Marko Debelak in spoznalo Gšpana za krivega klevetanja, ga obsodilo na teden dni zapora in plačilo globe v višini takratnih 1000 dinarjev ter objavo sodbe v *Slovenskem narodu*, a le zaradi stavka, da je »plezalstvo tožiteljčine vrste neestetično in nesocialno, da je planinsko kronometerstvo in da je proti igračkanju, neresnosti, častihlepnosti, srčni nekulturi itd. zagnal kamen in da se je ta kamen dotaknil ravno tožiteljice«, zaradi preostalega članka pa je bil oproščen. Menda je bilo olajševalna okoliščina dejstvo, da je Gšpanov članek izviral bolj iz »drugačnega razumevanja pojma turistike kakor iz namena žalitve.«⁹⁶

ŠE MALO O MIRI MARKO

Slovensko gornišstvo pa je zaznamovala tudi kot publicistka, raziskovalka izročila, prevajalka in predavateljica. Od leta 1925 je v Planinskem vestniku objavljala svoje opise tur in plezalnih podvigov, svoje plezalne izkušnje pa je povzela v svojem prvem samostojnem delu, priročniku Plezalna tehnika, ki je izšel leta 1933 in je prvi resnejši plezalni priročnik pri nas. Zbirala je tudi podatke o vzponih v Triglavski steni za načrtovano monografijo, vendar so slednji izšli (le) v obsežnem poglavju *Kronika Triglava* v *Planinskem vestniku*. Sodelovala je tudi v tuji planinski periodiki, med drugim je objavljala v *Alpine Journal* in v *Österreichischer Alpen Zeitung*. Tekoče je obvladala angleščino, nemščino, italijanščino in francoščino. Vešča je bila tudi latinščine, zato je slovela kot izvrstna prevajalka. Kot prevajalka je najbolj zaslovela s prevodom dela Juliusa Kugyja *Iz mojega življenja v gorah: Julijske Alpe* (1937). Veliko je pisala in prevajala v slovenščino ali v tuje jezike, predavala je tudi doma in v tujini (na Dunaju, v Londonu, Münchnu in Salzburgu). V sodelovanju s Fanny Susan Copeland je leta 1936 izdala

95 Prav tam, 45.

96 Turistika in paragraf. *Jutro*, 14. julij 1928, 3. .

knjigo *A short guide to the Slovene Alps for British and American Tourists*. Po zgledu tujih vodnikov omenjena knjiga ponuja več itinerarjev po slovenskih gorah in vrsto koristnih nasvetov.⁹⁷

Njeno življenje se je po dolgoletni bolezni zaključilo 27. septembra leta 1948. Ni bilo dolgo, toda bilo je razgibano, polno dela, načrtov in uspehov. Upravičeno je Mira Marko lahko zapisala v poslovilnem pismu, ki ga je nekaj tednov pred smrtjo poslala svojemu možu, ponosne, dasi skromne besede, ki sva jih izpostavila v naslovu in jih še enkrat poudarjava: »Upam, da se mi je posrečilo ustvariti to, kar je potrebno, da ostane za človekom dober spomin. Več pač ne moreš doseči v življenju!«⁹⁸

⁹⁷ Mikša in Golob, *Zgodovina slovenskega alpinizma*, 40; Mikša in Krasnič, *Debelak Deržaj, Mira (1904–1948)*.

⁹⁸ Brilej, Arnošt. »Mira Marko Debelak-Deržaj«. *Planinski vestnik* 11-12/48 (1948), 363.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936.«

Časopisni viri

»18 ur v smrtni nevarnosti nad prepadom.« *Slovenski narod*, 8. julij 1927, 1.

Brilej, Arnošt. »Mira Marko Debelak-Deržaj«. *Planinski vestnik* 1948, 363.

»K nesreči na Triglavskem pogorju.« *Slovenec*, 7. julij 1927, 4.

»K nesreči v triglavskem pogorju.« *Narodni dnevnik*, 7. julij 1927, 3.

»Na severni steni Triglava.« *Domoljub*, 14. julij 1927, 7.

»Na Triglavu ponesrečil.« *Pravica*, 7. julij 1927, 3.

»Nesreča v triglavskem pogorju.« *Narodni dnevnik*, 6. julij 1927, 3.

»Nezgoda v triglavski steni.« *Planinski vestnik* 27/8 (1927), 189.

»Opomba uredništva, Triglavske stene.« *Planinski vestnik* 27/8 (1927), 172.

»Planinska nesreča na Triglavu.« *Slovenski narod*, 7. julij 1927, 1.

»Plezalčeva sreča v nesreči nad prepadom.« *Jutro*, 7. julij 1927, 3.

»Prva planinska nesreča v triglavskem pogorju.« *Jutro*, 5. julij 1927, 3.

»Smrtna nesreča na triglavskem pogorju.« *Slovenec*, 6. julij 1927, 4.

Ciril Oblak, Josip. »Poglavje o plezalstvu.« *Jutro*, 1. september 1927, 6.

G. A., »Izpod Triglavske stene.« *Narodni dnevnik*, 22. avgust 1927, 6.

Mira Marko. »Severna stena Špika (2472 m) – premagana.« *Planinski vestnik* 26/12 (1926): 269–276.

»Turistika in paragraf.« *Jutro* 14. julij 1928, 3.

Tominšek, Josip. »Dr. Henrik Tuma: Pomen in razvoj alpinizma.« *Planinski vestnik* 31/1 (1931), 17–28.

Tominšek, Josip. »Tovariš Mira Marko.« *Planinski vestnik* 49/5 (1949), 40–44.

Intervju

Neobjavljen intervju z Matjažem Deržajem, 30.4.2004, Irena Selišnik.

Spletni viri

Spalti di Toro – Monfalconi. <https://www.summitpost.org/spalti-di-toro-monfalconi/373083> (Dostop julij 2023).

Severno vzhodni raz. <https://www.slovenskestene.si/smer/severno-vzhodni-raz/> Dostop: julij 2023.

Literatura

Kajzelj, Mirko. *Naš alpinizem*. Ljubljana: Turistovski klub Skala, 1932.

Malešič, France, Zvonka Zupanič Slavec. »Zdravnik dr. Edo Šlajmer in reševanje v gorah.« *Isis: glasilo Zdravniške zbornice Slovenije* 23/12 (2014), 42–44.

Malešič, France. *Spomin in opomin gora. Kronika smrtnih nesreč v slovenskih gorah*. Radovljica: Didakta, 2005.

Mihelič, Tine in Rudi Zaman. *Slovenske stene. Sto najlepših plezalnih vzponov*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1987.

Štular, Natalija. *Mala kraljica velikih sten. Mira Marko Debelak-Deržaj. (26. december 1904, Sarajevo – 27. september 1948, Ljubljana)*. *Alpinistka, smučarka, publicistka, predavateljica, zbirateljica zgodovinskega in etnografskega gradiva, slikarka*. Jesenice: Gornjesavski muzej, enota Slovenski planinski muzej, 2022.

Tuma, Henrik. *Pomen in razvoj alpinizma*. Ljubljana: Turistični klub Skala, 1930.

POVZETEK

Mira „Marko“ Debelak – Deržaj (1904–1948) je bila vidna slovenska alpinistka, ki je pomembno prispevala k razvoju slovenskega alpinizma in pustila trajen pečat v svetovnem športu. Ko se je leta 1921 pri šestnajstih pridružila prvemu plezalnemu klubu v Sloveniji, Turističnemu društvu Skala (TK Skala), se je hitro izkazala z zahtevnimi vzponi ob boku različnih Skalašev. Eden njenih najodmevnejših dosežkov je skoraj neverjeten vzpon v strmi, skoraj kilometer dolgi severni steni Špika leta 1926, podvig, ki je prej veljal za nepreplezljivega. Ta drzen vzpon je močno spodbudil razvoj alpinizma v slovenskih gorah. Dejstvo, da je večino smeri plezala kot prva v navezi, jo postavlja med najboljše alpinistke medvojnega obdobja. Rodila se je v Sarajevu in zaradi očetovega dela zgodnja leta preživela v Sarajevu in Zadru. Leta 1905 se je preselila v Ljubljano. Čeprav je kratek čas študirala na Akademiji za likovno umetnost v Zagrebu, je bil njena prava strast alpinizem. Kratek čas je bila poročena z Božom Pibernikom, vendar je obdržala svoj dekliški priimek in se naposled leta 1938 poročila z alpinistom Edom Deržajem. Mirin vzdevek »Marko« se je je oprijel v šolskih dneh zaradi »fantovskega« plezanja in je ostal njen vzdevek vse življenje. V svoji plezalni karieri je Mira dosegla številne odmevne vzpone doma in v tujini. Leta 1934 je z Edom Deržajem preplezala Slovensko smer v severovzhodni steni Ben Nevisa na Škotskem. Opravila je približno sto alpinističnih vzponov ter številne pohodniške in smučarske ture. Bila je tudi članica prestižnega avstrijskega alpinističnega kluba Österreichische Alpenklub in avtorica številnih besedil, povezanih z alpinizmom. Skupaj s Fanny Susan Copeland je leta 1936 napisala angleški vodnik, ki ponuja itinerarje in nasvete za raziskovanje slovenskih gora. V severni steni Špika sta ji uspeli kar dve prvenstveni smeri (od štirih preplezanih v medvojnem obdobju). Direktna smer v Špiku je zaradi svoje dolžine in izpostavljenosti še danes zahtevna. Ta smer je bilo njeno življenjsko delo in je pomenilo njen vzpon v sam vrh evropske alpinistične elite. Bila je prva preplezana smer te težavnosti (V+) v Sloveniji in v času svojega nastanka ena najzahtevnejših v vseh Alpah. Poleg te smeri jo je osebno zelo zaznamovala nesreča v Triglavu, pri kateri se je poškodoval Edo Deržaj. S hitro reakcijo in pogumnim reševanjem je Miri uspelo

rešiti soplezalca. Nesreča pa je sprožila polemike in razprave o tveganjih »strme turistik« in vesplošni smotrnosti alpinizma. O nesreči je napisala tudi članek, ki pa zaradi nasprotovanja konservativnih planinskih krogov ni bil objavljen. Sporno poročanje o nesreči in javne razprave so privedle do tožbe proti novinarju Alojzu Gšpanu zaradi klevetanja in blatenja Mirinega dobrega imena.

Mirino življenje se je po dolgi bolezni končalo leta 1948. V Slovenski zgodovini ostaja zapisana kot odlična alpinistka, njen prispevek k alpinizmu pa neizpodbitno velik. Njena zgodba in dosežki upravičeno navdihujejo prihodnje generacije plezalcev.

PRILOGA

Seznam opravljenih tur Mire Marko Debelak Deržaj⁹⁹

Odebeljeno so označene prvenstvene smeri.

99 SPM, Mira Marko Debelak, šk. 291, »Alpinistični dnevnik Mire Marko Debelak 1922 – 1936,«

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
28–30. 7. 1922	Stol	Ksenija in Jože Gorjup	Prva gorniška tura	
17.–19. 6. 1923	Mojstrana–Vrata– Tominškova pot–Staničeva koča pod Triglavom	Štefka		
4.–5. 7. 1923	Kamnik–Kamniška Bistrica– Kamniško sedlo–Okrešelj	Mirko Kramar in Slavka		
Avgust 1923	Prečenje Julijskih Alp (Mojstrana–Bohinj)	Divica, Nada, Miran Ribar	Prvič na Triglavu	
September 1923	Kamniška Bistrica–Kamniško sedlo–Okrešelj–Turški žleb–Skuta–Mlinarsko sedlo–Češka koča–Jezerško	Manca		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
September 1923	Planina Osredki	Večja družba		Mira Marko. »Osredki.« Planinski vestnik 26/3 (1926): 65–67.
Februar 1924	Kamnik–Kriška planina		Prva smučarska tura	
21.–23. 6. 1924	Grintavec čez Kokrško sedlo	Mirko, sestra Darinka		
31. 7. 1924	Vrata–Tominškova pot– Staničeva koča–Rjavina– Kredarica–Triglav–Sedmera jezera–Bohinj–Orožnova koča–Črna prst–Malnarjeva koča–Bohinjska Bistrica	Mirko Kramar	Vzpon na Rjavino je njena prva ple- zalna tura. Sestop prvenstven.	D.-ova, Marko. »Plezalna tura na Rjavino.« Planinski vestnik 25/4 (1925): 80–86.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
Avgust 1924	Kamniška Bistrica–Gamzov skret–Turški žleb–Okrešelj– Hudi prask–Mrzla gora–Okrešelj–Savinjsko sedlo–Češka koča–Kočna– Kokrsko sedlo–Bistrica	Mirko Kramar, Slavka		
Februar 1925	Kriška planina	Mirko Kramar		
Maj 1925	Valvasorjeva koča–Stol– greben do Golice–Jesenice	Mirko Pibernik, Mirko Kramar		
Junij 1925	Kamniška Bistrica–Kamniško sedlo–Planjava–Korošica– Konj–Velika Planina–Kamnik	Mirko Pibernik		
Junij 1925	Vrata–Kriška stena–Koča na Gozdu–Vršič–Mojstrovka– Kriški podi–vzhodna stena Razorja–Vrata	Mirko Kramar, od Vršiča dalje tudi Tone Guerra		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
22. 7.–1. 8. 1925	Planica–Kotovo sedlo – Koritnica – Strmec – Mangartska koča – po Plazeh – Rateče – čez Sleme na Vršič – Kranjska Gora – Mojstrana – čez Kot na Kredarico – Triglav – Triglavsko sed- mera jezera – Bohinj	Mirko Pibernik in Mirko Kramar		Mira Marko. »Črez Mrzlo goro v – osmih urah.« Planinski vestnik 25/11 (1925): 254–257.
7. 9. 1925	Mrzla gora			
Januar– februar 1926	Vzhodne ali Nizke Ture (Avstrija)			
Pomlad 1926	Razne ture: Velika planina, Martljeva planina pri Golici, Komna, Kamniška Bistrica	Večja družba		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
Maj 1926	Vrata–Kriški–podl–Razor	Mirko Kramar, Tone Guerra		
Maj 1926	Kamniška Bistrica– Kokrško sedlo	Mirko Kramar, Tone Guerra		
26.–29. 6. 1926	Vrata–Škrlatica–Rdeča Škrbina–Križ–Kriški podl– Pihavec–Luknja–Plemenice– Triglav–Aleksandrov dom (Planika)–Voje–Bohinj	Večja družba: Stanko Tominšek, Tone Guerra,...		Mira Marko. »Pihavec.« Planinski vestnik 26/9 (1926): 195–197.
17.–23. 7. 1926	Planica–Kotovo sedlo– Predil–Rabeljsko jezero– koča Corsi–južna stena Divje koze (Kaltwasser– Gamsmutter, Cima di Riofreddo)–Predil– Mangart–Rateče	Tone Guerra		Mira Marko. »Kaltwasser– Gamsmutter (2503 m).« Planinski vestnik 26/10 (1926): 217–219.
24. 7. 1926	Planica– varianta Hornove smeri, Jalovec, seve- rovzhodna stena	Tone Guerra	Varianta poteka nekoliko višje od Hornove smeri.	

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
25. 7. 1926	Kranjska Gora–Vršič– Prisojnik, severozahodna stena, varianta smeri Čop–Kveder–Tominšek– Prisojnik–Vršič	Tone Guerra, Stanko Tominšek		Mira Marko. »Severozahodna stena Prisojnika.« Planinski vestnik 26/11 (1926): 248–250.
1. 8. 1926	Planica–Hornova smer–Jalovec–Vrata–Planica	Tone Guerra, Stanko Tominšek, Joža Čop		
7.–8. 8. 1926	V Martuljku		Zaradi dežja tura odpadla. Spoznata se z Edom Deržajem.	
15. 8. 1926	Triglav, severna stena, varianta Nemške smeri, skozi Okno	Tone Guerra, Pavla Jesih, Stanko Tominšek		Mira Marko. »Skozi Triglavsko Okno.« Planinski vestnik 27/5 (1927): 105–106.
16.–17. 8. 1926	Cmir–Kugyjeva greda–Plemenice–Vrata			
22. 8. 1926	Prisojnik	Tone Guerra, Joža Čop		
29. 8. 1926	Nemška smer v Triglavu	Tone Guerra, Stanko Tominšek, Joža Čop		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
5.–6. 9. 1926	Špik, severna stena, Direktna smer	Stanko Tominšek	Prvi vzpon čez severno steno Špika	Mira Marko. »Severna stena Špika (2472 m) – prema- gana.« Planinski vestnik 26/12 (1926): 269–276.
17.–20. 9. 1926	Kamnik–Presedljaj– Korošica–Škarje– Ojstrica. Ojstrica, severozahodna stena, Smer Debelakove	sama	Istega dne (18.9.) Smer Debelakove kot prvi ponovi Edo Deržaj	Mira Marko. »Severo-zahodna stena Ojstrice (2349 m).« Planinski vestnik 27/3 (1927): 61–62.
19. 9. 1926	Kamniško sedlo–severo- zahodna stena Planjave	Stanko Tominšek		
12.–14. 2. 1927	Velika planina	Večja družba		
26.–27. 2. 1927	Vrata	Večja družba	Zaradi snežnega meteža obrnili.	
5.–6. 3. 1927	Vrata-za Cmirom– Staničeva koča–Kredarica– Krma–Mojstrana	Pavla Jesih, Stanko Tominšek, Pirnat		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
18.–26. 3. 1927	Fužinske planine, dolina Sedmerih jezer	Pavla Jesih, Pirnat		
13.–21. 4. 1927	Na Vodnikovih koči. Krma– Bohinjska vratca.	Pavla Jesih		
17. 06. 1927	Triglav, severna stena	Edo Deržaj	Prvi sestop po Slovenski smeri	
27. 06. 1927	Triglav, zahodna stena: Kredarica–Kugyjeva greda–Zaplanja	Edo Deržaj		
28. 06. 1927	Triglav, južna stena	Edo Deržaj	Prvi vzpon čez tri- glavsko južno steno.	Debelak, »Tovariši.« Objavljeno v knjigi Tuma, Pomen in razvoj alpinizma in Kugy, Pet sto- letij Triglava
4.–5. 7. 1927	Vrata–Severna trigla- vska stena, desno od Črnega grabna	Edo Deržaj	»Zaradi Edovega padca 5.7. neizpe- ljana nova smer.«	
19.–21. 7. 1927	Vrata–Stenarjeva vzhodna stena čez Zeleno glavo–Vrata	sama		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
25.–26. 7. 1927	Triglav, severna stena, Nemška smer	Pirnat		
Oktober 1927	Malnarjeva koča	Pirnat		
Božič in novo leto 1927/28	Krvavec	Večja družba	»Marko šla po slovo v gore pred težko operacijo.«	
Maj 1928	Planina Govnač	Spremili in obiskali so jo Edo Deržaj, Mirko Kramar, Pirnat	Rehabilitacija po operaciji.	Debelakova, M. »Komna.« Planinski vestnik 32/2 (1932): 55–58.
22.–31. 7. 1928	Poskus Gamzovega roba – neuspešno. Bela Peč-Ovčja vas – severna stena Divje koze do izstopnega kamina – neuspešno.	Edo Deržaj		Debelakova, Marko. »Severna stena Mangarta (2678 m), Gamzov Rob.« Planinski vestnik 30/2 (1930): 34–39.
11.–13. 8. 1928	Čez triglavsko pogorje	Edo Deržaj		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
5.–8. 8. 1928	Kanjavec, severna stena: Smer Debelakove	Edo Deržaj	Prvi vzpon čez severno steno Kanjavca	
Božič in novo leto 1928/1929	Komna: Mahavšček–Krn– Bogatinovo sedlo–Vrh Gracije–Lanževica–Govnači	Mirko Kramar, Pirnat	Prvi zimski vzpon na Mahavšček. Mahavšček ali Mahavšček ime- nujemo tudi Veliki Bogatin.	Debelakova, M. M. »Komna.« Planinski vestnik 32/4 (1932): 65–72.
13. 7. 1929	Karnija, Cresta Brica, severna stena	Edo Deržaj	Prvi vzpon s severa, drugi na ta vrh sploh.	Debelakova, Marko. »Cresta Brica (2038 m).« Planinski vestnik 29/12 (1929): 281–283 Debelak, »Carnic alps.« Alpine journal 193.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
14. 7. 1929	»Kota« (2165 m) brez imena blizu Cima Brice	Edo Deržaj	Peta naveza na vrhu	Debelakova, Marko. »Cresta Brica (2038 m).« Planinski vestnik 29/12 (1929): 281–283 Debelak, »Carnic alps.« Alpine journal 1931..
15.–18. 7. 1929	Dolina Roccolane–pod Poliškim Špikom–Škrbina v Strmali (Forca dei Disteis 2172 m) Špik–soteska Clapadoria–pobočje Mieza–Riva de Clade–Rudni vrh–Somdogma sedlo–Volčja vas	Edo Deržaj	Prvi sestop iz Škrbine v Clapodarie, prvi prehod proti Clappablancu	Debelakova, Marko. »Škrbina v Strmali (2172 m) – Clappadorie.« Planinski vestnik 30/5 (1930): 102–109. Debelak, M. M. »In the Julian Alps; from the Forca dei Disteis to the Clappadorie.« Alpine Journal 1932.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
21.-22. 7. 1929	Trbiž–Predel–Mangartska koča–čez Travniško škrbino pod severno steno– čez Gamzov rob na Mangart	Edo Deržaj		Debelakova, Marko. »Severna stena Mangrta (2678 m), Gamzov Rob.« Planinski vestnik 30/2 (1930): 34–39.
Zima 1929/1930	Planina Na Kraju–Vrh Krnice–Kal–Na Kraju Oslova Škrbina– Lanževica–Srednji vrh–Planina Na Kraju	Večja družba	Smučanje	Debelakova, M. M. »Komna.« Planinski vestnik 32/4 (1932): 65–72.
19.-23. 4. 1930	Krma–Staničeva koča–Kredarica	Edo Deržaj		
14.-19. 7. 1930	Trbiž–Viš–Ovčja vas	Edo Deržaj		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
7.-19. 8. 1930	Karnija, Dolomiti. 10 .8. 1930 Cima della Valentina-Cima di Barba, severna stena – drugi vzpon na Cima della Valentina, prvo prečene do Cima di Barba.			Debelakova, Mira Marko. »Carnia.« Planinski vestnik 32/8 (1932): 221–225.
	12. 08. 1930 Cima d'Arade, – prvi vzpon čez južno steno, peti pristop na vrh.	Edo Deržaj, Sergej Černivec	Prvič nad 3000 m.	Debelakova, Mira Marko. »Carnia.« Planinski vestnik 32/12 (1932): 241–251.
	10 .8. 1930 Cima della Valentina-Cima di Barba, severna stena – drugi vzpon na Cima della Valentina, prvo prečene do Cima di Barba.			Debelak. »Carnic alps.« Alpine journal, 1931.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
7.-19. 8. 1930 (<i>nadaljevanje</i>)	14. 8. Punta Mantica (2510 m) – južna stena. Drugi vzpon na vrh, morda prvenstveni preko južne stene . Prek SV grebena do vrha Monfalcon di Montanaia.			
	15. 8. Campanile di Val Montanaia			
	16. 8. Antelao			
25.-27. 8. 1930	Kranjska Gora–Erjavčeva koča na Vršiču–severovzhodni dni kamini Mojstrovke	Sergij Černivec, Fanny Copeland, Edo Deržaj		
Zima 30/31	Razne ture: Planina Govnači, Velika planina zimski vzpon na Konja,	Pirnat, Edo Deržaj, Mirko Kramar, Sergij Černivec, Živko Šumer		Debelakova, M. M. »Komna.« Planinski vestnik 32/4 (1932): 65–72.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
27.–31. 2. 1931	Tekma iz Tržiča na Zelenico	Pirnat, Sergij Černivec, Živko Šumer		
30. 3.–6. 4. 1931	Glava za bajto in Čelo	Mirko Kramar, Sergij Černivec, Živko Šumer	Prvi zimski vzpon	
4.–6. 7. 1931	Špik, severozahodni raz	Edo Deržaj, Živko Šumer		Debelakova, Marko M. »Špikova seve- rozahodna stena.« Planinski vestnik 32/4 (1932): 153–156. Debelak, M. M. »Spik, by the N.W. face.« Alpine Journal, 1932.
6.–11. 2. 1932	Triglav, severna stena, Slovenska smer	Edo Deržaj, Živko Šumer, Sergij Černivec	Prva ženska v severni triglavski steni pozimi. 56 ur, s smučmi.	Debelak, M. M. »Triglav North face in winter.« Alpine Journal, 1939.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
18.–24. 2. 1932	Kamnik–Javorček–Tolski vrh–Kranjski rak–Velika Planina.	Fanny Copeland		
24.–29. 3. 1932	Fužina–Velo polje–Mojstrana	Sergij Černivec, Mirko Kramar		
14.–16. 5. 1932	Vrata–čez Rušje–Križ	Sergij Černivec		
28.–31. 5. 1932	Trbiž–Predel–Trenta	Fanny Copeland		
25.–28. 5. 1932	Špik, severozahodni raz do Škrbine	Edo Deržaj, Sergij Črnivec, Živko Šumer	Neuspešno. Sestop v Špikov graben, naprej do Velike Dnine.	
24. 6.–4. 7. 1932	Karnija:		Smer v vzhodni smeri Durana je prvenstvena, vendar ni izpeljana do vrha, ker so prešli na južni greben.	
	26. 6.: Duran, vzhodna stena	Edo Deržaj, Sergij Černivec, Živko Šumer		
	28.–30. 6.: Cima dei Preti, jugozahodni greben			

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
9.–10. 7. 1932	Velika Mojstrovka, severna stena	Edo Deržaj, Sergij Černivec, Živko Šumer	Prvi direktni vzpon preko severne stene	Debelak, Marko. »Velika Mojstrovka.« Alpine Journal, 1933. Debelakova, M. M. »Severna stena Velike Mojstrovke.« Planinski vestnik 34/1 (1934): 22–24.
31. 7.–4. 8. 1932	Trbiž–Rio Saline–Jof di Miez–Ovčja vas	Edo Deržaj, Sergij Černivec, Živko Šumer		

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
4.-7. 08. 1932	Viš, severna stena	Edo Deržaj, Sergij Černivec, Živko Šumer		Debelakova, M. M. »Severna stena Višnje Gore (2666 m).« Planinski vestnik 33/6-7 (1933): 232-236. Debelak, Marko. »Wischberg (Jôf Fuard, Višnja Gora).« Alpine Journal, 1933.
13.-15. 8. 1932	Mala Mojstrovka, severni raz v direktni vstopni varianti čez plati	Edo Deržaj, Sergij Černivec, Živko Šumer		
18.-20. 8. 1932	Mala Mojstrovka, severnovzhodni raz	Miss Huges, Fanny Copeland		
9. 9. 1932	Martuljek –za Ak-direktna smer na Veliko Ponco, severna stena	Edo Deržaj, Fanny Copeland		Copeland, Fanny. »Velika Ponca (Martuljek).« Alpine Journal, 1933.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
Zima 1932/1933	Razne zimске ture	Večja družba		
18.–23. 6. 1933	Prokletije, Albanija: Maja Rosit, Vizitor, Maja jezerce	Edo Deržaj, Fanny Copeland, Umberto Girometta		»Aus dem jugo-slawischen Teil der Nordalbanischen Alpen: die Prokletije.« Österreichische Alpenzeitung, 1934.
8.–10. 07. 1933	Rigljica, severovzhodna stena	Edo Deržaj, Sergej Černivec		
8.–11. 12. 1933	Kamnik–Velika Planina–Dol–Kamnik	Fanny Copeland		
Zima 1933/1934	Razne zimске ture	Večja družba		
15. 9. 1934	Ben Nevis, Škotska, severovzhodna stena, slovenska smer	Edo Deržaj, Sandy Wedderburn		Debelakova, M. M. »Ben Nevis.« Planinski vestnik 37/9 (1937): 278–280.

Datum	Tura	Soplezalci	Opomba	Članek
1936	Begunjščica–Zelenica– Sveta Ana–Tržič		Zadnja gorska tura. Rodi se sin Matjaž, konec plezalne poti. Isto turo ponovi 1947 z Matjažem.	